

ГТАХР.39.21.02

ЗАЙСАН ҚАЗАНШҰҢҚЫРЫ АЙМАҒЫНЫҢ ЛАНДШАФТ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

К.А. Тлеубергена¹, Н.Н. Карменова², Х.Н. Көбегенова³

¹п.ғ.к, доцент,

²ғ.ғ.к., профессор,

³аға оқытушы

^{1,2,3}Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті,
Қазақстан, Алматы қ., e-mail: k.tleubergenova@mail.ru

Зайсан тауаралық ойысының ландшафттық құрылымы ұзақ уақыт бойында қалыптасты. Оның аумағында шөл, шөлейт және далалық ландшафттипітері қалыптасқан. Зайсан ойысы өте құрғақ, ыстық климатымен ерекшеленеді. Өзен торы жиі болғанымен, жауын-шашын аз болғандықтан, олардың суы Зайсан көліне жете бермейді. Шекельмес мүйісі, Ашутас каньоны және «Киін- Керіш» геоморфологиялық табиғат ескерткіштері Зайсан көлін айнала жайғасқан. Мақаланы берудің мақсаты әсем табиғат көріністерін туристерге, жастарға таныстырып, болашақта зерттету болып табылады.

Түйін сөздер: Шекельмес, Ашутас, табиғат ескерткіші, «Киін-Керіш, Алаулаған Адырлар, Зайсан

Зайсан ойысындағы шөл ландшафттарының ішінде Қызылқұм, Айғырқұм, Бөкен құмды массивтері өз табиғатымен ерекшеленеді. Қара Ертіске тікелей ұласатын Қара Ертіс және Ақжан құмдары қияқты-ерекшөпті-жусанды өсімдіктерімен сипатталады. Төбелі құмды массивтерде жүзіннің 40 түрі кездеседі. Шөлейт типті табиғи кешендер Зайсан ойысының 30,4%-дай жерін алып жатыр. Абсолют биіктіктері 600-800 м. литологиялық құрамы әр түрлі: төрттік кезеңнің жыныстарынен бастап, эрозиялық жұрнақтарда палеозойлық жыныстар да кездеседі. Климаты шөл типіне ұқсас: өте құрғақшылығымен ерекшеленеді. Көп өзендері мен оның арналары жаз маусымында кеуіп қалады. Топырағы ашық-каштан топырақ, өсімдік келбетін ксерофитті, псаммофитті және фреатофитті өсімдіктер құрайды. Өсімдік жабындысы шамамен аймақтың 30-да 80%-ға дейінгісін алып жатыр, олардың орташа биіктігі – 10-30 см. Кең таралған өсімдіктерге: жусанның бірнеше түрлері, бетеге, шайкұрай жапырақты спирея жатады. Аталған табиғат кешені Құлынжон, Бөкен, Көкпекті, Бұғаз, Базар, Қарабұға, Ұласты, Қандысу өзен аралықтарының аллювиальды, аллювиальды-пролювиальды жазықтарын алып жатыр.

Зайсан ойысында ландшафттардың далалық типі шектеулі таралған (4,6%). Далалық типтегі табиғи кешендердің абсолют биіктіктері 800-1000 м. аралығында болып келетін, көтеріңкі аллювиальды-пролювиальды жазықтарда кездеседі. Бұл жерлерді күңгірт каштан топырағында өсетін спирея, қараған және астық тұқымдас өсімдіктер таралған. Климаттық көрсеткіштері: жылдық орташа жауын- шашын мөлшері -350 -370 мм, аязсыз күндер саны 140-160. Климаты құрғақ, жылы. Өсімдік жамылғысын- астық тұқымдастар (селеу, бетеге, тырса), селеулі-жусанды- бетегелі, бетегелі-жусанды ассоциациялар құрайды. Бұл аумақтарда суармалы егіншілік жерлердің негізгі массивтері орналасқан [1].

Зайсан ойысының 20%-дай жерін сайлы типке жататын табиғи кешендер алып жатыр. Бұл ландшафт типі Зайсан тау аралық қазаншұңқырындағы көптеген өзендердің бойындағы аллювиальды жазықтарды алып жатыр. Мұнда жартылай гидроморфты және гидроморфты топырақтар (шалғынды-каштан немесе шалғынды- қоңыр) таралған. Жеткілікті ылғалдану жағдайында қиякөлең, қамыс және шалғынды-шөптесінді өсімдіктер өседі. Кей бөліктерінде талды бұталар, итмұрын, терек, көктерек кездеседі. Зайсан ойысын қоршап жатқан тау жоталары екі табиғи зонада орналасқан: Қалба таулары мен Оңтүстік Алтай жоталары-дала зонасында, ал Сауыр, Маңырақ, Тарбағатай – шөлейт зонасында. Биіктік ландшафт зоналарының құрылымы тау жоталарының макроэкспозицияларына байланысты. Зайсан ойысына Сауыр мен Тарбағатайдың солтүстік және Оңтүстік Алтай мен Қалба тауларының оңтүстік беткейлері қарайды. Осыған байланысты әр түрлі экспозициялардағы радиациялық баланс, термикалық режим мен жауын-шашын мөлшері де әртүрлі. Зайсан ойысын солтүстік және оңтүстік жағынан таулар қоршап жатқандықтан, мұнда батыс ауа массаларының циркуляциясы басым.

Жер бедеріне байланысты климаттың осы ерекшеліктері биіктік ландшафт зоналары мен белдеулерінің құрылымынан көрінеді. Тау алды жазықтарында шөлейт ландшафттары, ал аласа таулар мен орта биікті тауларда (1000-2000 м) далалық ландшафттар таралған. Биіктік ландшафттық белдеулігі орографиялық гипсометриялық және морфоқұрылымдық ерекшеліктерге байланысты қатты

өзгереді. Тарбағатайдың солтүстік беткейлеріндегі әлсіз тілімделген тау алды және аласа таулы жер бедерлері біртіндеп орта биіктікті тауларға ауысады. Сауыр мен Тарбағатайдың 1000 м биіктікке дейін таулы каштан топырағында жусанды-бетегелі, бұталар араласқан өсімдік жамылғысы бар төбелі-жонды аласа таулар таралған. Нарым мен Күршім жоталарында бұл зона 850 м, ал Қалба тауларында 500 м биіктікке дейін орналасқан. Жер бедерінің әр түрлі микроформалары, жондар мен төбелердің беткей экспозициялары, жер бедерінің тілімделу дәрежесі, көтерілім биіктігі, ежелгі тегістелу беттерінің болуы ұсағырақ табиғат кешендерін: қоныстар мен фацияларды бөлуге мүмкіндік береді [2].

Зайсан қазаншұңқырының шексіз жатқан дала екендігімен түрлі ландшафтысы адамды таң қалдырмай қоймайды. Зайсан ойпатының күштілігі 2000 м дейінгі көлді-аллювиалды мезозой-кайнозойлы шөгінділерден тұратындығында, байтақ тауаралық бұрылманы құрайтындығында. Төменгі бөлігін ең жоғарғы биіктігі 400 м дейінгі Бұқтырма су қоймасы (Зайсан көлі) аймағы алып жатыр. Ежелгі дельталық аккумуляция сипатты аймақтарда және гранит интрузиясының бұзылуынан Қиін-Керіш, Қызыл-Құм, Айғыр-Құм құмды массивтері пайда болған. Алакөл тауаралық ойпаты, Тарбағатай және Жоңғар Алатауы тау сілемдерін бөліп жатқан байтақ, ежелгі Алакөл тұнбасы өзендердің күшті ысырынды конусымен қоршалған, Алакөл, Сасықкөл, Қошқаркөл (Ұялы) және Жалаңаш көл топтарына құятын ойпатта орналасқан. Көлдердің төңірегінде кең көлдік аккумулятивті террасаның тауларға жақындаған сайын 90 м дейін биіктікке көтерілетіндігі байқалады [3].

Зайсан көлін айналажайғасқан Шекельмес каньоны (мүйісі), Ашутас каньоны немесе «Ашутас» геолого-палеоботаникалық табиғат ескерткіші, «Киін- Керіш» немесе «Алаулаған Адырлар» атты геолого-палеонтологиялық және геоморфологиялық табиғат ескерткіштері бар. Көл маңындағы ғажап жерлердің бірі - Шекелмес мүйісі (Сурет 1).

Сурет 1 Шекелмес мүйісі

Бұл жерде түрлі-түсті балшық каньондары бар. Тіпті мұнда бір кездері метеорит құлағандығы белгілі. Шекелмес мүйісі негізі балшықты, құмды, жел мен жаңбыр сулары жуып, түрлі формада қалыптасқан тау. Ғалымдар Шекелмес каньонының айрықтарынан крокодил, саламандр сүйектерін, динозавр жұмыртқаларының қалдығын, ертедегі өсімдіктер қалдығын байқап, анықтаған, жағасынан ескерткішке көл суының толқынымен қырланған, мөлдір гипстер сынықтарын жинаған. Шекельмес жеріне келген адамдар Киін-Керішке өте ұқсатып, бұл жерде де өте жақсы дем алады. Бұл мүмкін дәл қасында көл болғандықтан болар, суға түсіп, балық аулап, тұщы, мөлдір судың рахатын көреді. Жақын жерде басқа су болмағандықтан оны қайнатып та ішетін көрінеді. Бұл аймақта бірқазан мен баклан тұқымдастары кездеседі. Құстардан жоғалып бара жатқан кречетка, дрофа, карабауыр, шөл қырықбұты бар. Бұл жер Оңтүстік Алтай мен Зайсан ойысының шекарасы, сондықтан бұл жердегі жазық жердегі шөл бірден тауларға ұласып жатады, сондықтан таулы аймақтың да флорасы мен фаунасы да кездеседі [3].

Күршім ауданына қарасты Аманат ауылынан 28 км. қашықтықта, Зайсан көлінің ұзына бойына созылып жатқан, Қара Ертістен онша алыс емес Ашутас каньоны бар. Бұл жердің атауы шоқтанып тұратын өсімдік қалдықтарының өзіне тән исінен шыққан. Бұл сөз «қышқыл тас» деген сөзді білдіреді. Бірақ бұл жердің ауасы таза. «Ашутас» геологиялық-палеоботаникалық табиғи ескерткіші мемлекет қорғауындағы үштік дәуірдің зор ғылыми маңызға ие үйінділері болып табылады. «Ашутас»—150 га.

жерді алып жатқан табиғаттың бағалы палеоботаникалық және геологиялық ескерткіші. Ашутас Тарбағатай және Күршім аудандарының аумағында орналасқан. ШҚО-дағы тарихи байырғы тропиктердің қандай болғандығын ғалымдар Ашутастан сол кездегі өсімдіктер тозаңы табылғаннан кейін жорамалдай алған. Қарама-қайшы жағдайлар мен жануарлар әлемі ауысымының осындай кеңістігі салыстырмалы түрде үлкен емес аумақта көрінеді. Жануарлар мен өсімдіктердің тасқа айналған қалдықтарына қарап өлкенің эволюциялық дамуы туралы қорытынды жасаған. Мұның бәрі өте құнды ғылыми материал болып табылады. Бұл табиғи ескерткіштің ауданы 150 гектарды құрайды. Өз атауын ол көмірленген өсімдік қалдықтарынан бөлінетін күкірт иісіне байланысты алған. «Ашутас» қазақ тілінде «ашы тас» дегенді білдіреді. Ашутас басқа ешбір жерде кездеспейтін қазіргі сирек өсімдіктерімен әйгілі. Ашутас Қара Ертістің оң жағалауында таудың оң жақ баурайында Боран ауылынан 18 шақырымға биік орналасқан. Палеоботаник ғалымдар ол жерлерден жапырақтар мен мәңгі жасыл субтропикалық өсімдіктер тозандарының тасқа айналған іздерін тапқан, олардың ішінде мерей мен магнолия тәрізді ағаш тәріздес өсімдіктер, сондай-ақ жылу сүйгіш термиттердің, инеліктердің, өзеншіктердің және басқа да жәндіктердің іздерін тапқан. Осы олжалардың барлығы осы аймақтың 25 миллион жыл бұрын болған субтропиктік климаты туралы мәлімет береді [4].

Оңтүстік Зайсан өңіріндегі табиғаттың палеонтологиялық ескерткішінің бірі- алқызыл түске боялған Маңырақ таулы жотасындағы Қиін-Керіш шатқалы -«Алаулаған Адырлар»деп аталынған. Топырақтың түрлі-түске қызыл-жарқын, қызыл-қоңыр, қоңыр-жасыл түстерге орна құбылуы сонау мезозой заманындағы жылы және дымқыл климаттың әсерінен болған құбылыс. Аймақ өңірінде бентонит саз балшығы мен цеолиттің мол қоры бар. 1959 жылы бұл жерден бірінші рет динозавр жұмыртқасының қауызы, сәл кешірек шағын динозаврлардың қаңқалары табылған. Алаулаған адырлардың шығысына таман, Сауыр жоталарының етегінде өсімдіктердің, теңіз балықтарының т.б.таңбалары, сол сияқты, жираф, ат, мүйізтұмсық т.б. жан-жануарлардың қаңқалары табылған. Бұндай жағдайлар өлкенің эволюциялық даму кезеңдерінен құнды мағлұматтар беріп келеді.

«Қиін - Керіш» шатқалындағы "Алаулаған Адырлар" табиғат ескерткіші – саздық эрозиялық шұңқырлар мен жыралардан тұратын, тақырлар мен бөлінген жер бедері пішіндерімен ерекшеленеді. Әртүрлі түстегі саздар, субтропикалық фауна қалдықтары, үштік кезеңнің жануарлары: бронтоотерия, энтелодонттардың қанқа сүйек қалдықтарынан тұрады. Алыстан қарағанда Қиін-Керіш шатқалының құздары мен сазды жартастары жел тұрғанда шашырап жатқан алауға ұқсайды. Осыған байланысты оларды «Алаулаған Адырлар» деп атайды (сурет 2).

Сурет 2 «Алаулаған адырлар» табиғат ескерткіші

Қиін-Керіш шатқалы – ала-құла, түрлі түсті, қызыл сазы басым эрозиямен ашылып қалған шөгінділер. Су және желмен жуылған саз-балшық бұл жерде ашық, күрделі ландшафт жасайды. Бұл -саз-балшықпен қабатталған, әсемдігі мен бірегейлігіне сөз жетпейтін, қызыл, ақ және қызғылт сары, күлгін, ақ , т.б. түсті естен тандыратын таулар, бұрмалы жоталар, ойыстар мен шатқалдар, жұмбақ үңгірлер сияқты қайталанбас құбылыстары бар өлке. Ешкім Марста болмаса да бұл жерде болған адам қып-қызыл планетаны кезіп жүрген астронавтқа ұқсайды. Бұл маңда таңқаларлық жота, киіз үйге немесе египеттегі сфинкске ұқсас жерлер көп. Жотаның басына шығып, төңіректегі түрлі қызыл-ала балшықты тамашаны көруге болады. Таңертең күн шығарда және кеш батқанда балшықтар түрлі

түспен құбылып, көлеңкесі марсиан пейзажына ұқсайды. Бұл өңірдің қуатты, бірақ "қаһарлы" энергетикасы туралы жиі айтылады, себебі кейде бұлттардың біртүрлі диск тәріздес формалары байқалады. Олар расымен де тек қана Киін-Керіштің төбесіне үймелеп тұрады. Бұл өңірдің флорасы мен фаунасы да тартымды болып келеді. Сексеуілден басқа, өсімдік әлемі аймақтық деңгейде қорғауға алынған өсімдіктердің Крылов сасыры және сұр атрафаксис сияқты 2 сирек кездесетін түрлерімен ерекшеленеді. Киін-Керіш пен оның өңірлері жануарлардың сирек кездесетін түрлері мекендейтін, Зайсан ойпатындағы жалғыз орын. Олардың арасында Қазақстанның Қызыл кітабына енгізілген сары лемминг тәрізді сүтқоректілер бар. Фаунаның осы бір өкілі, Киін-Керіш жануарлар әлемінің басқа да өкілдері сияқты ғалымдардың ерекше қызығушылығына ие, себебі олар қазіргі геологиялық кезеңде құрып кету қаупінде тұр. Олардың ең жоғарғы популяциясы кезеңдерінде олар Қызыл Кітапқа енгізілген сүтқоректі жыртқыштар мен құстардың азықтық нысандары болған. Киін-Керіштің сазды құздарында Қазақстанның Қызыл Кітабына тіркелген үкі, балобан-ителгі, дала бүркіті сияқты құстар ұя салады. Сондай-ақ бұл жерлерден бүркітті, құрды, қаракұрсақты бұлдырды да кездестіруге болады [5].

Күршім өзені жазығының бойындағы Мойнақ шатқалында шашылып жатқан таңқаларлық адам мен жануарлардың суреттері ойып салынған қара тастар көптеп кездеседі. Олардың көбі қой және олардың жарты ай тәріздес мүйіздері, иілген құйрықтары салынған суреттер. Ірі ешкілер, олардың тік, ұзын мүйіздері, секіріп жүрген бұғылардың, таудың басындағы адамдардың, балаларының, жылқы, иттердің салынған суреттері олардың жан дүниесін бейнелеп тұрғандай. Бұл тастарда 3000 жуық суреттер бар екені мәлім. Ғалымдардың айтуы бойынша бұл біздің эрамызға дейінгі II–I мыңжылдықтардан біздің заманымызға жеткен осы аудандағы үлкен галерея болып табылады.

Асубұлақ геологиялық-минералды қорықшасы – оның аумағында жер бетіне шығып жатқан сирек кездесетін металдар орындарымен қызықты екені мәлім. Мұнда 100-ден аса минералдар, оның ішінде бағалы асыл тастар: металдар құрамында турмалин апатит, тау хрусталі, лепидолит және басқа да минералдар кездеседі. Тархан геологиялық қимасы – (2 га) девон кезеңінің табиғи жағдайын сипаттайды. Бұл кезеңнің теңіздік түзілімдері – маржан, молюска, брахиопод, мшанка сияқты т.б. қазбалы фауна қалдықтарына бай. Сондықтан Тархан геологиялық қимасы Кенді Алтайдың стратиграфиялық құрылымын зерттеудегі үлкен ғылыми маңызға ие.

«Голубой залив» – геологиялық петрологиялық табиғат ескерткішінің аумағында 280 млн. жыл бұрын жер бетінде балқыған магманың шығып, жүруі, жолақты түзілімі бар нұсқадағы граниттерімен ажыратылып, ерекшеленеді [6].

Таскескен таңбалары. Таскескен таңбалары орналасқан аймақ қола дәуірінің орта дәуірінде өмір сүрген алғашқы адамдардың мәдени мұралары болып табылады. Таңбалардың орналасу реті Тарбағатай тауының Үшбұлақ ауылының төңірегінде 3 бағыт бойынша (шығыс, солтүстік және орталық бағыт) орналасқан. Тарбағатай тауының екі жағындағы оңтүстік-шығысында Алакөл ойысы мен солтүстік-шығысындағы Зайсан ойысы арасында ежелгі адамдар қоныстары мен мәдени мұраларының кездесуі екі аралықтағы тау жоталары арқылы өтетін байланыстың болғанын көрсетеді. Көне дәуір суретшілерінің Таскескен аумағында уақытша мекендегені – олардың артына қалдырған фактілерінің жұтаң екендігінен байқалады. Демек, тау шатқалдарындағы тақта тастар суретті шекіп сызуға ыңғайлы болғанымен, бұл жердің табиғаты жазы тым салқын, ал қыс айлары ызғарлы болған деп жорамалданады. Адамдар бұл жерге Ертіс бойы жазығынан Тарбағатай тауларының асулары арқылы, немесе Балқаш-Алакөл ойысынан мал жайылымы мен аң аулау кезеңдерінде тап болған. Адамдар уақытша тау шатқалдарының арасындағы үңгір-апандарды мекен еткені анықталған. Оны уақытша мекен еткен тас үңгір немес апандар маңындағы кішігірім тастарға қола дәуірінің адамдары арнайы қалдырып отырған белгі-суреттерден байқауға болады.

Бұл жердегі суреттер негізінен елік пен марал жануарларының дүниесіне арналған. Қола дәуірі адамдарының назарын өзіне аударған елік пен марал жануарларының тасқа бейнелену себептерін ұғыну оңай емес. Таудың ортаңғы бөлігінде жалпақ тастың бетіне мүйізі тым үшкір болып келетін жалғыз маралдың суреті ойылып салынған. Оның жанындағы шеті мүжіле бастаған тақта тастағы суреттер тым бұлыңғыр көрінеді. Марал кескінінің басқа жануарлардан бөлек бейнеленуі – жануарға деген үлкен құрметті көрсетіп тұрғандай екен. Мұндай көрініс жартастың қиыр оңтүстік-шығысында ерекше сипат алған. Қара тастағы 4 маралдың кескіні де өте шебер бейнеленген. Әсіресе, ең жоғары бөлігіндегі 7 мүйізді марал жануарының орын тепкені – адам мен табиғат арасындағы гармониялық үйлесімділікті танытатыны байқалады. Мұндай жоғары эстетикалық мәдениеттің жабайы табиғат

аясынан өз үйлесімін табуы – «ежелгі адамдардың жабайы жануарларды тек қана азық қажеттілігі ретінде аулады»- деген тұжырымдарын жоққа шығарып отыр. Мал атаулысын тек күн көріс қамы ретінде аулау – қола дәуіріндегі өмір болған. «Алаулаған Адырлар»-табиғат ескерткіші – ежелгі жабық және жалаңаш тұқымды өсімдіктердің қалдықтарынан, сүйек қалдықтары мен динозавр жұмыртқасының қабығынан тұратын ТМД-да алғаш рет табылған әртүрлі түсті саздар: алевролит, құмдардың түзілімдерінен тұрады. Ақбаур кешені де түрлі жазулар мен петроглифтері бар тастарға толы, бұл жерді ескі астрономиялық алаң деуге болады. Ғалымдар бұл жер туралы түрлі ұғымдарды болжайды, біреулер адамдарды жерлеу рәсімдерін жасаған жер болған дейді [7].

Аталған табиғи нысандар мемлекеттік статусқа әлі ие бола алмаған көрінеді. Зайсан, ШҚО аумағында мұндай табиғи нысандардың саны өте көп деуге болады. Аумақта қорғалатын табиғи аумақтар жүйесін ұйымдастыру, қорғауды қамтамасыз ету, нашарлап, тозған экожүйелерді қалпына келтіру мәселелері ғылыми тұрғыдан толық негізделмеген. Сондықтан келешекте осы аумақта ұйымдастырылатын қорықтар мен табиғат саябақтарын қорғау жөніндегі шаралар барған сайын айқын әлеуметтік-саяси мәнге ие болуда. Табиғатты қорғау жөніндегі шаралар көбінесе тек экономикалық және экологиялық ғана емес, сондай-ақ саяси міндеттерді шешу үшін пайдаланылады. Табиғатты қорғау проблемаларын шешуде бірін-бірі толықтырып отыратын экологиялық және географиялық, т.б зерттеу әдістері маңызды рөл атқарады. Осындай Зайсан өңіріндегі табиғатты қорғау, зерттеу және жақсарту шараларының туризмді дамытудағы болашағы зор. Сол себепті халық мүддесі үшін жасалатын бұл аймақты зерттеу, қорғау, жақсарту іс-шаралары жанданып, қызығушылықтар артады деп сенеміз.

Пайдаланған әдебиеттер

- 1 Географическая энциклопедия [Текст] : Восточный Казахстан. - Усть-Каменогорск : Шығыс-Полиграф, 2014. - 272 с.
- 2 Прокопов, К.П. Фауна Восточного Казахстана [Текст]: в 2-х т. / К. П. Прокопов. - Усть-Каменогорск: ВКГТУ, 2012.
- 3 Седельников А. И. Озеро Зайсан. – Омск, 2010. – 300 с.
- 4 Цыганов, А.П. Первоцветы Восточного Казахстана [Текст] / А. П. Цыганов. - Усть-Каменогорск : ВКГУ, 2007. - 164 с.
- 5 Чигаркин А.В. Памятники природы Казахстана. Алматы, 2008. – 143 с.
- 6 Гельдыева Г.В., Веселова Л.К. Ландшафты Казахстана. Алматы: «Ғылым», 2011.-178 с.
- 7 Таңғажайып жер [Мәтін] = Земля очарования [Текст] = Land of fascination [Текст] / ред. А. Ф. Агарков. - Өскемен : Автор-К, 2009. - 204 с.

ОСОБЕННОСТИ ЛАНДШАФТОВ ТЕРРИТОРИИ ЗАЙСАНСКОЙ КОТЛОВИНЫ

К.А.Тлеубергенова¹, Н.Н.Карменова², Х.Н.Көбегенова³

¹к.п.н, доцент,

²к.г.н., профессор

³ст. преподаватель

Казахский государственный женский педагогический университет,
Казахстан, г. Алматы, e-mail: k.tleubergenova@mail.ru

Структура ландшафта Зайсанской межгорной низменности сформировалась в течение длительного времени. На этой территории расположились такие виды ландшафтов, как пустыня, полупустыня и степи. Зайсанская низменность отличается очень сухим и жарким климатом. Здесь имеется очень скудная речная сеть, которая питается за счет мизерного выпадения осадков, их вода не достигает озера Зайсан. Около озера Зайсан имеется мыс Шекельмес, геолого-палеоботанический природный памятник «Ашутас», урочище «Киин- Керіш».

Ключевые слова: Шекельмес, Ашутас, природный памятник, Киин-Керіш, Пылающие Адыры, Зайсан

FEATURES OF LANDSCAPES OF THE TERRITORY OF ZAYSAN HOLLOW

K.A. Tleubergenova¹, N.N. Karmenova², H.N. Kobegenova³

¹Cand. Sci. (Pedagogy), Associate Professor,

²Cand. Sci. (Geography), Associate Professor,

³ Associate Professor

Kazakh State Women's Teacher Training University,
Kazakhstan, Almaty, e-mail: k.tleubergenova@mail.ru

The landscape structure of the Zaisan intermontane lowland has been formed for a long time. On this territory there are such kinds of landscapes as desert, semi-desert and steppes. The Zaisan lowland has a very dry and hot climate. There is a very scarce river network, which is fed by a meager precipitation, their water does not reach Lake Zaisan. Near Lake Zaisan there is Cape Shekelmes, the geological and paleobotanical natural monument "Ashutas", the tract "Kiin-Kerysh".

Key words: *Shekelmes, Ashutas, natural monument, "Kien-Kerish," Burning Asyrs ", Zaisan*

**ФИЗИКА
МАТЕМАТИКА
ИНФОРМАТИКА**

**PHYSICS
MATHEMATICS
COMPUTER SCIENCE**